

УДК 7:338.48

Покоłodна Марія Миколаївна

*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму і готельного господарства
Харківський національний університет
міського господарства ім. О.М. Бекетова*

Pokolodna Mariia

*PhD in Geography, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Tourism and Hospitality
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
ORCID: 0000-0003-1170-0881*

Рябєв Антон Анатолійович

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму і готельного господарства
Харківський національний університет
міського господарства ім. О.М. Бекетова*

Ryabev Anton

*PhD, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Tourism and Hospitality
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
ORCID: 0000-0003-2220-3282*

Тонкошкур Максим Васильович

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму і готельного господарства
Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова*

Tonkoshkur Maksym

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Tourism and Hospitality
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
ORCID: 0000-0003-2079-0364*

Віннікова Карина Юріївна

*магістр спеціальності «Туризм і рекреація»
Харківського національного університету
міського господарства ім. О.М. Бекетова*

Vinnikova Karina

*Master of the Specialty of Tourism and Recreation
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

**ЕЛЕМЕНТИ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
УКРАЇНИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ ЦІЛЕЙ РОЗВИТКУ
ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ
ELEMENTS OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE OF
UKRAINE AND THEIR USE FOR TOURISM AND RECREATION
DEVELOPMENT**

***Анотація.** Україна має значний потенціал елементів нематеріальної культурної спадщини різного характеру, з різним ступенем задіяності і раціональності використання у туристсько-рекреаційній діяльності, що потребує дослідження та узагальнення. В Україні термін "Нематеріальна культурна спадщина" ввійшов в обіг і визначений відповідно до Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини, прийнятої 17 жовтня 2003 року у м. Парижі. Відповідно Конвенції термін "нематеріальна культурна спадщина" означає – звичаї, форми показу та*

вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремим особами як частина їхньої культурної спадщини. Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління. Аналіз елементів нематеріальної культурної спадщини в Україні, показав наступні результати: нерівномірність внесення елементів до переліку. За роки спостережень найбільша кількість елементів була внесена вже за військових подій; Нерівномірність географічного розподілу елементів нематеріальної культурної спадщини по регіонам України; з 80 елементів які на теперішній час містяться в національному переліку 5 мають міжнародний статус і входять переліку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. Дослідження структури елементів за їх приналежністю до відповідної галузі нематеріальної спадщини показало що практично однакові частки становлять елементи, які належать до галузей «Звичаї, обряди, святкування» та «Традиційні ремесла». Значно менші значення мають дві наступні галузі «Усні традиції та форми вираження» і «Виконавське мистецтво», найменшими значеннями вирізняються галузі «знання та практики що стосуються природи та всесвіту» та «Практика з охорони НКС». Більше половини елементів внесенні до Переліку по двом (26 елементів) та трьом критеріям (19 елементів). Менша частина по одному (35 елементів) і здебільше цією галуззю виступають традиційні ремесла. На основі проведеного аналізу авторами пропонується ряд рекомендацій, щодо активізації залучення елементів нематеріальної культурної спадщини для розвитку туризму та рекреації.

Ключові слова: екскурсійна діяльність, елемент нематеріальної культурної спадщини, нематеріальна культурна спадщина, туризм, рекреація.

Summary. *Ukraine has a significant potential of elements of intangible cultural heritage of various nature, with varying degrees of involvement and rationality of use in tourist and recreational activities, which requires research and generalization. In Ukraine, the term "Intangible cultural heritage" has entered into circulation and is defined in accordance with the UNESCO Convention on the Protection of Intangible Cultural Heritage, adopted on October 17, 2003 in Paris. According to the Convention, the term "intangible cultural heritage" means – customs, forms of display and expression, knowledge and skills, as well as related tools, objects, artifacts and cultural spaces that are recognized by communities, groups and in some cases by individuals as part of their cultural heritage. This one intangible cultural heritage that is passed down from generation to generation. The analysis of the elements of the intangible cultural heritage in Ukraine showed the following results: uneven inclusion of elements in the list. Over the years of observation, the largest number of elements was already introduced during military events; Uneven geographical distribution of intangible cultural heritage elements across regions of Ukraine; of the 80 elements currently contained in the national prerelic, 5 have international status and are included in the list of intangible cultural heritage of UNESCO. The study of the structure of the elements according to their belonging to the corresponding field of intangible heritage showed that elements belonging to the fields of "Customs, rites, celebrations" and "Traditional crafts" make up almost equal shares. The following two fields "Oral traditions and forms of expression" and "Performance art" have significantly smaller values, the fields "knowledge and practices concerning nature and the universe" and "Practice for the protection of natural resources" are distinguished by the smallest values. More than half of the elements are included in the List according to two (26 elements) and three criteria (19 elements). A smaller part one at a time (35 elements) and mostly this branch is represented by traditional crafts. On the basis of the analysis, the authors offer a number of recommendations regarding the activation of the involvement of*

elements of intangible cultural heritage for the development of tourism and recreation.

Key words: excursion activity, element of intangible cultural heritage, intangible cultural heritage, tourism, recreation.

Постановка проблеми. Нематеріальна культурна спадщина (НКС) – термін який увійшов в широкий обіг завдяки зусиллями ЮНЕСКО після прийняття відповідної Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини, до якої приєдналася і Україна. Звісно що елементи, які утворюють НКС і до цього використовувалися в сфері туризму, і є невід’ємною та органічною частиною ресурсного туристського потенціалу держави. Проте національний перелік таких елементів ведеться лише з 2018 року. Динаміка внесення елементів вирізняється нерівномірністю. , так найбільша кількість елементів була внесена вже за військових подій. Тобто що процес внесення елементів активізувався в два останні роки, що можна пояснити глибшим усвідомленням власної національної культурної ідентичності та реальною загрозою втрати окремих елементів. Відповідно саме зараз розгортаються та активізуються процеси як збереження так і розробки варіантів використання елементів НКС. Тому доволі актуальним для розгляду та дослідження виступають питання щодо аналізу динаміки кількості, географії та видового складу елементів нематеріальної культурної спадщини в Україні та можливостей використання цих елементів для цілей розвитку туризму і рекреації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що проблематиці використання об’єктів культурної спадщини присвячене доволі широке коло робіт, натомість питання нематеріальною культурної спадщини, досліджені і висвітлені в наукових працях набагато менше. Так в роботах Антоненко В.С. та І.П. Крупа [1] та Чорна Н.М. [2] розглядають нематеріальну культурну

спадщину як ресурс туризму. Віннікова К. Ю., Поколодна М. М. [3] дослідили нормативну базу, порядок внесення та обліку елементів, фінансування нематеріальної культурної спадщини в Україні. В роботі Гаврилюк А. [4] описаний туризмознавчий аспект атрактивності нематеріальної культурної спадщини України. Дутчак О. І. [5] характеризує перспективи використання нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО в Україні в індустрії туризму. Яценко В. С. [6] піднімає питання популяризації об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО і поширення знань про спадщину серед туристів. В роботі Раймонд А. Розенфельд [7] описані практичні аспекти використання культурної спадщини та мистецтва для розвитку туризму. При цьому практично не має робіт в яких би були узагальнені відомості про сучасний стан щодо кількості та видового складу елементів НКС та узагальнені варіанти використання елементів НКС в туризмі та рекреаційній діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є проведення аналізу динаміки, видового складу та географії розповсюдження елементів НКС України та розробки рекомендацій по залученню елементів НКС для цілей розвитку туризму і рекреації.

Виклад основного матеріалу. Термін "Нематеріальна культурна спадщина" (далі НКС) ввійшов в обіг пізніше і визначений в Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини, прийнятої 17 жовтня 2003 року у м. Парижі. Ця Конвенція ратифікована в Україні і затверджена Законом України «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» від 6 березня 2008 року N 132-VI [8].

Відповідно Конвенції термін "нематеріальна культурна спадщина" означає – звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках

окремим особами як частина їхньої культурної спадщини. Ця нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом їхнього оточення, їхньої взаємодії з природою та їхньої історії і формує у них почуття самотності й наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття й творчості людини [8].

Термін «нематеріальна культурна спадщина» поданий в Законі України «Про Культуру» певним чином відрізняється від того що зазначено в Конвенції – нематеріальна культурна спадщина – звичаї, форми показу та вираження, знання, навички, що передаються від покоління до покоління, постійно відтворюються спільнотами та групами під впливом їхнього досвіду, оточення, взаємодії з природою, історії та формують у них почуття самотності та наступності, сприяючи таким чином повазі до культурного різноманіття і творчості людини, проте в цілому дублює зміст попереднього визначення [9].

Процес наповнення національного списку об'єктів НКС розпочався з виходженням в дію Наказу Міністерства культури України від 12 лютого 2018 року N 105 «Про затвердження Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України» [10].

Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України (надалі Перелік) – державна інформаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, обробку, захист, облік та доступ до інформації про наявні на території України елементи нематеріальної культурної спадщини з метою їх охорони [10].

Національний перелік формується на підставі інформації, що міститься в обліковій картці елемента НКС, допоміжних матеріалах, які фіксують і демонструють елемент НКС (аудіо-, фото-, відеоматеріали, що зберігаються на окремих електронних носіях інформації [10].

Елемент НКС, що включається до Національного переліку, повинен відповідати таким критеріям [11]:

- представляти принаймні одну галузь НКС, визначену Конвенцією;
- представляти традиційну українську культуру або традиційні культури національних меншин, що проживають на території України;
- визнаватися спільнотами або групою осіб як їх НКС;
- пройти процес передання від покоління до покоління на дату подання клопотання про його включення до Національного переліку;
- застосовуватися на практиці (функціонувати) на дату подання клопотання про його включення до Національного переліку.

На графіку на рис. 1. показана динаміка зростання кількості елементів внесених до Переліку з 2018 по 2023 рік.

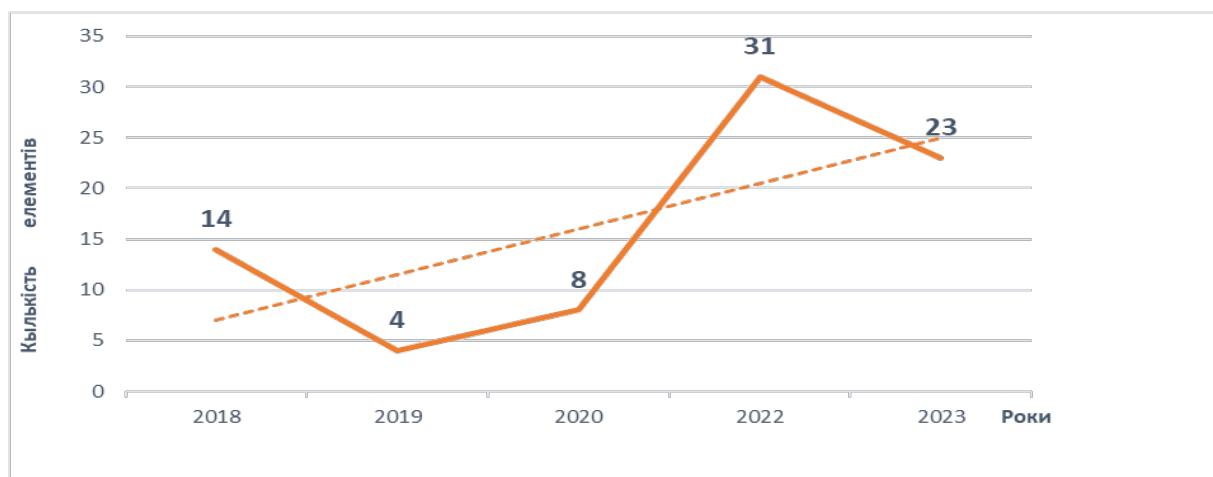

Рис. 1. Динаміка кількості елементів нематеріальної культурної спадщини в Україні

Джерело: складено авторами на основі [11]

На рис. 1 можемо спостерігати нерівномірність внесення елементів до переліку. За роки спостережень найбільша кількість елементів була внесена вже за військових подій, а саме в 2022 році в становила 31 елемент, а найменша в 2019 – кількість елементів 4. При цьому можливо зауважити що процес внесення елементів активізувався в два останні роки, що можна

пояснити глибшим усвідомленням власної національної культурної ідентичності та реальною загрозою втрати окремих елементів. Загальний тренд графіку, який показаний пунктирною лінією показує стійке зростання кількості елементів протягом аналізованого періоду. Загальна кількість елементів на момент підготовки даної кваліфікаційної роботи в переліку становить 80 елементів.

Іншим показником який варто проаналізувати – це географічний розподіл елементів НКС по регіонам України. Даний показник дає доволі строкату картину і дозволяє певною мірою судити про наявний потенціал вже зафіксованих елементів. При цьому варто зазначити, що при аналізі кількості до кожного регіону було надано по 4 елементи, через те що їх географія розповсюдження зазначена в Переліку як «вся територія України». До таких елементів належать [11] :

№ 22 Культура приготування українського борщу (Наказ від 13.10.2020 № 2182), прийнятий по декільком критеріям: Звичаї, обряди, святкування; знання та практики, що стосуються природи і Всесвіту; традиційні ремесла;

№ 46 Українська писанка: традиція і мистецтво (Наказ від 06.07.2022 №228) прийнятий по декільком критеріям: Звичаї, обряди, святкування; знання та практики, що стосуються природи і Всесвіту; традиційні ремесла;

№ 66 Приготування української традиційної страви «Голубці» (Наказ від 04.05.2023 № 234) прийнятий по декільком критеріям: Звичаї, обряди, святкування; знання та практики, що стосуються природи і Всесвіту; традиційні ремесла;

№ 79 Практика з охорони традиційних ремесел та народного мистецтва (Наказ від 20.11.2023 № 650) прийнятий по таким критеріям: Традиційні ремесла; Інше (практика з охорони традиційних ремесел та народного мистецтва)

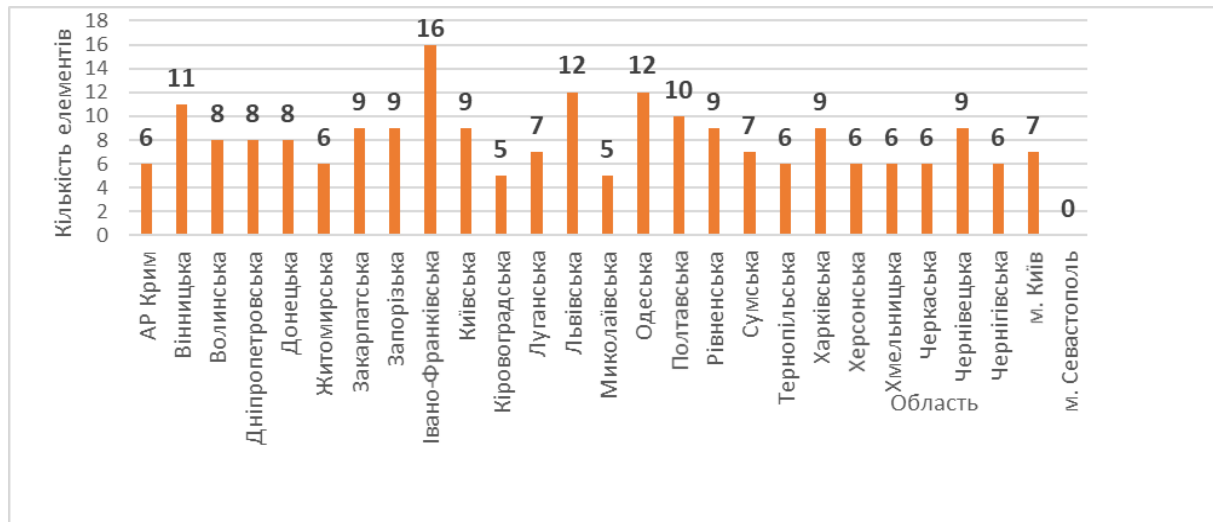

Рис. 2. Географія розміщення елементів НКС по регіонам України

Джерело: складено авторами на основі [11]

Виходячи з даних переліку побудована діаграма рис. 2 яка показує географію розміщення елементів НКС по регіонам України.

Аналізуючи наявні дані щодо географії розповсюдження елементів НКС, можливо виокремити наступні особливості:

Розподіл елементів НКС по території держави вкрай нерівномірний. Мінімальна кількість елементів коливається починається від значення 0 – одна одиниця – м. Севастопіль, що не є показовим для сучасних умов, тому варто брати для подальшого розгляду за мінімальну кількість елементів на рівні 5. Таких областей налічується лише 2 – це Кіровоградська та Миколаївська. Близьким до мінімальних значень являється і показник елементів на рівні 6 та 7 – це області АР Крим, Житомирська, Луганська Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська та м. Київ.

Середнє значення (виходячи з логіки що максимальне значення 16 а мінімальне 5) на рівні від 8 та 9 мають області: Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Київська, Рівненська, Харківська, Чернівецька.

Найвищими показниками на рівні 10 і вище елементів вирізняються Вінницька Львівська, Полтавська та з максимальним показником 16 елементів – Івано-Франківська.

Рис. 3. Групування регіонів по кількості елементів НКС

Джерело: складено авторами на основі [11]

Виходячи з вище викладеного можемо констатувати що найбільшу частку становлять області з мінімальною кількістю елементів їх – 12, середнє значення має 9 областей, а максимальне 4 області, як показано на рис. 3.

Серед об'єктів НКС які включені до національного переліку існують і такі що мають міжнародний статус і входять в переліку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. В Україні такий статус мають лише 5 [11] з 80 об'єктів, що наочно демонструє рис .4.

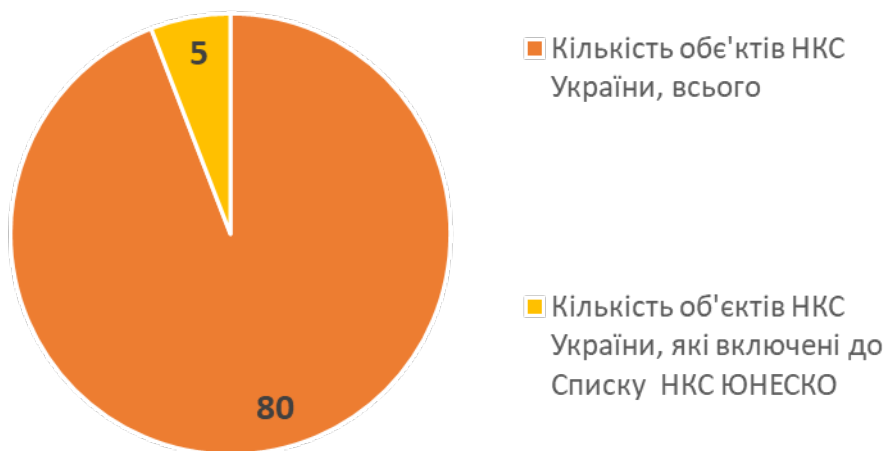

Рис. 4. Розподіл елементів НКС за наданим статусом

Джерело: складено авторами на основі [11; 12]

Також при аналізі елементів НКС не менш важливим та цікавим є дослідження структури елементів за їх приналежністю до відповідної галузі нематеріальної спадщини. До Конвенції виокремлюється лише п'ять галузей, проте в національному Переліку зустрічаємо і шосту яка звучить як «Практика з охорони НКС». То ж розгляд даного розподілу будемо вести з категорій 6 позицій. Варто також зазначити, що багато елементів мають подвійний та іноді потрійний статус і в даній ситуації при розгляді використовувалася та приналежність до галузі НКС, яка зазначена першою в Переліку, щоб уникнути зайвого дублювання та невиправданого збільшення кількості об'єктів. Графічно розподіл за галузями НКС наведений на діаграмі рис. 5.

З даного рисунку видно що практично однакові частки становлять елементи НКС які належать до галузей «звичаї, обряди, святкування» та

Рис. 5. Розподіл елементів НКС України за галузями

Джерело: складено авторами на основі [11]

І найменшими значеннями вирізняються галузі «знання та практики що стосуються природи та всесвіту» та «Практика з охорони НКС», яка нараховують 4 та 5 елементів відповідно.

Як вже зазначалося частина елементів висувається на номінування лише по одній галузі, а частина навпаки по декільком, тому доцільним буде розглянути і такий розподіл. Дані по цій характеристиці наведені на рис. 26.

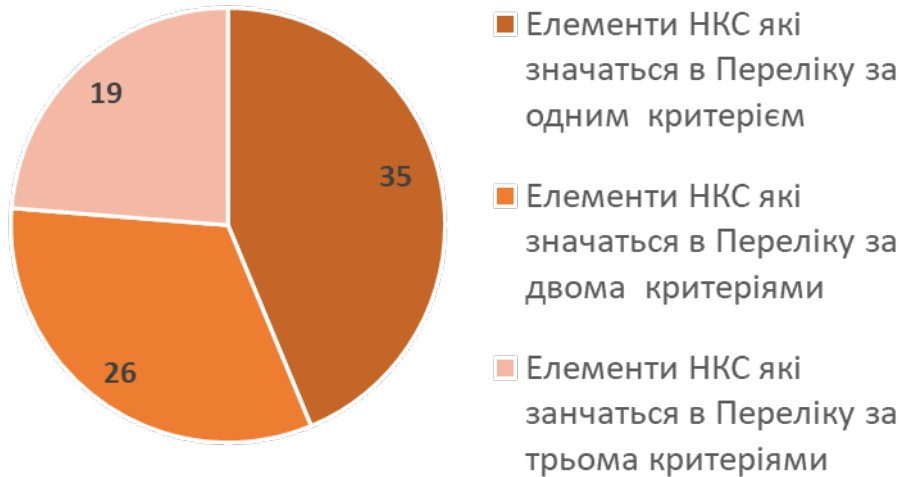

Рис. 6. Кількість критеріїв НКС по яким елемент внесений до Переліку

Джерело: складено авторами на основі [10]

Відповідно до представленого розподілу можемо констатувати той факт що більше половини елементів внесенні до Переліку по двом (26 елементів) та трьом критеріям (19 елементів). Менша частина по одному (35 елементів) і здебільше цією галуззю виступають традиційні ремесла,

Всі перелічені елементи в категоріях можуть бути використані для розвитку туризму, екскурсійної та рекреаційної діяльності і в кожному конкретному випадку потребують детальнішого вивчення та розгляду з точки зору атрактивності для різних груп споживачів, підготовленості до туристського відвідування чи екскурсійного показу, організації надання додаткових послуг, зручності підходу під'їзду до місця відвідування/показу, часових рамок та обмежень та інших характеристик.

Для активізації використання елементів нематеріальної культурної спадщини для цілей розвитку туризму та рекреації запропоновані такі рекомендації:

1. Популяризація елементів НКС за допомогою більш активної

інформаційної політики.

2. Розвиток екскурсійної діяльності.

3. Просування вже занесених до Списку ЮНЕСКО елементів НКС у міжнародному інформаційному просторі та підготовка до розширення даного переліку на майбутні періоди.

4. Розробка туроператорами та просування на ринок турпродуктів спеціалізованих видів туризму.

5. Використання інноваційних засобів залучення елементів НКС до туризмі та рекреаційної діяльності через організацію event-заходів.

6. Розширення та активізація участі громад у популяризації, збереженні та розвитку елементів НКС.

7. Залучення елементів НКС як один з видів рекреаційних занять.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Туристично-рекреаційний потенціал елементів НКС України є доволі атрактивним, численним та різноманітним. Географія розповсюдження та чисельність елементів сильно різняться за регіонами. Проте рівень задіяності даних елементів в туристично-рекреаційній діяльності поки що залишається доволі низьким. Виходячи з цього в статті пропонується ряд універсальних заходів щодо активізації даного процесу. Проведений аналіз географії, динаміки, кількості та видового складу елементів НКС, є лише експлікацією даного часового періоду і без сумніву ситуація буде змінюватися в подальшому, що безумовно потребує продовження даного дослідження. Запропонований перелік рекомендацій є лише спробою узагальнення варіантів, використання елементів НКС в туризмі та рекреації, не претендує на виключну повноту та потребує подальшого розширення з залученням креативних ідей, досвіду носіїв спадщини та фахівців – практиків-організаторів туристсько-екскурсійного обслуговування та рекреації.

Література

1. Антоненко В.С., Крупа І.П. Культурна спадщина як історико-культурний та науково-пізнавальний ресурс туризму: проблемні питання. *Географія та туризм*. 2012. Вип. 20. С. 37-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_20_8 (дата звернення: 23.11.2023).
2. Чорна Н.М Нематеріальна культурна спадщина як туристичний ресурс. Інфраструктура ринку. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2021. Вип. 59. С. 29-33. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/59_2021/7.pdf (дата звернення: 23.11.2023).
3. Віннікова К. Ю., Поколодна М. М. Нормативна база, порядок внесення та обліку елементів, фінансування нематеріальної культурної спадщини в Україні з метою її використання для туризму та рекреаційної діяльності. *Modern research in science and education. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference*. BoScience Publisher. Chicago, USA. 2023. P. 1005-1015. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/MODERN-RESEARCH-IN-SCIENCE-AND-EDUCATION-7-9.12.2023.PDF> (дата звернення: 23.11.2023).
4. Гаврилюк А. Атрактивність нематеріальної культурної спадщини України: туризмознавчий аспект. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Туризм*. 2018. Вип. 1. С. 18-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknut_2018_1_4 (дата звернення: 23.11.2023).
5. Дутчак О. І. Нематеріальні культурна спадщина ЮНЕСКО в Україні: перспективи використання в індустрії туризму. *Карпатський край*. 2017. № 1. С. 165-170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kkr_2017_1_17 (дата звернення: 23.11.2023).
6. Яценко В. С. Популяризація об'єктів світової спадщини ЮНЕСКО і поширення знань про спадщину серед туристів та/або як це зробити?

- Спадщина ЮНЕСКО та туризм: конференція для студентів*. Київ: КРОК, 2020. URL: <http://tinyurl.com/mr3uhuwc> (дата звернення: 23.11.2023).
7. Розенфельд Р.А. Використання культурної спадщини та мистецтва для розвитку туризму. URL: https://www.researchgate.net/publication/267852423_VIKORISTANNA_KULTURNOI_SPADSINI_TA_MISTECTVA_DLA_ROZVITKU_TURI_ZMU (дата звернення: 23.11.2023).
 8. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003). *ЮНЕСКО: офіційний сайт*. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf> (дата звернення: 23.11.2023).
 9. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. *LIGA360*. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t102778?an=276&ed=2017_10_13 (дата звернення: 23.11.2023).
 10. Про затвердження Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України: Наказ Міністерства культури України від 12 лютого 2018 року № 105. *LIGA360*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS29550> (дата звернення: 23.11.2023).
 11. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. *Український центр культурних досліджень*. URL: <https://uccs.org.ua/natsionalnyj-reiestr-objektiv/> (дата звернення: 23.11.2023).
 12. Елементи нематеріальної культурної спадщини України у списках ЮНЕСКО. *Міністерство культури та інформаційної політики України*. URL: <https://mcip.gov.ua/kulturna-spadshchyna/elementy-nematerialnoyi-kulturnoyi-spadshhyny-ukrayiny-u-spyskah-yunesko/> (дата звернення: 23.11.2023).

References

1. Antonenko V.S., Krupa I.P. Kulturna spadshchyna yak istoryko-kulturnyi ta naukovo-piznavalnyi resurs turyzmu: problemni pytannia. *Heohrafiia ta turyzm*. 2012. Vyp. 20. S. 37-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_20_8 (date of access: 23.11.2023).
2. Chorna N.M Nematerialna kulturna spadshchyna yak turystychnyi resurs. Infrastruktura rynku. *Svitove hospodarstvo i mizhnarodni ekonomichni vidnosyny*. 2021. Vyp. 59. S. 29-33. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/59_2021/7.pdf (date of access: 23.11.2023).
3. Vinnikova K. Yu., Pokolodna M. M. Normatyvna baza, poriadok vnesennia ta obliku elementiv, finansuvannia nematerialnoi kulturnoi spadshchyny v ukraini z metoiu yii vykorystannia dlia turyzmu ta rekreatsiinoi diialnosti. Modern research in science and education. *Proceedings of the 4th International scientific and practical conference*. BoScience Publisher. Chicago, USA. 2023. P. 1005-1015. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/MODERN-RESEARCH-IN-SCIENCE-AND-EDUCATION-7-9.12.2023.PDF> (date of access: 23.11.2023).
4. Havryliuk A. Atraktyvnist nematerialnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy: turyzmoznavchyi aspekt. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Serii: Turyzm*. 2018. Vyp. 1. S. 18-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknut_2018_1_4 (date of access: 23.11.2023).
5. Dutchak O. I. Nematerialni kulturna spadshchyna YuNESKO v Ukraini: perspektyvy vykorystannia v industrii turyzmu. *Karpatskyi krai*. 2017. № 1. S. 165-170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kkr_2017_1_17 (date of access: 23.11.2023).
6. Iatsenko V. S. Populiaryzatsiia obektiv svitovoi spadshchyny YuNESKO i poshyrennia znan pro spadshchynu sered turistiv ta/abo yak tse zrobyty? *Spadshchyna YuNESKO ta turyzm: konferentsiia dlia studentiv*. Kyiv: KROK, 2020. URL: <http://tinyurl.com/mr3uhuwc> (date of access: 23.11.2023).

- 23.11.2023).
7. Rozenfeld R.A. Vykorystannia kulturnoi spadshchyny ta mystetstva dlia rozvytku turyzmu. URL: https://www.researchgate.net/publication/267852423_VIKORISTANNA_KULTURNOI_SPADSINI_TA_MISTECTVA_DLA_ROZVITKU_TURIZMU (date of access: 23.11.2023).
 8. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003). *YuNESKO: ofitsiyni sait.* URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf> (date of access: 23.11.2023).
 9. Pro kulturu: Zakon Ukrainy vid 14.12.2010 № 2778-VI. *LIGA360.* URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t102778?an=276&ed=2017_10_13 (date of access: 23.11.2023).
 10. Pro zatverdzhennia Natsionalnoho pereliku elementiv nematerialnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy: Nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 12 liutoho 2018 roku № 105. *LIGA360.* URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS29550> (date of access: 23.11.2023).
 11. Natsionalnyi perelik elementiv nematerialnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy. *Ukrainskyi tsentr kulturnykh doslidzhen.* URL: <https://uccs.org.ua/natsionalnyj-reiestr-objektiv/> (date of access: 23.11.2023).
 12. Elementy nematerialnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy u spyskakh YuNESKO. *Ministerstvo kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy.* URL: <https://mcip.gov.ua/kulturna-spadshchyna/elementy-nematerialnoyi-kulturnoyi-spadshchyny-ukrayiny-u-spyskah-yunesko/> (date of access: 23.11.2023).